

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย:
ศึกษาเปรียบเทียบหลักการและข้อยกเว้นระหว่างกฎหมายไทยกับ ICCPR
Right of the defendant to be presented at the trial:
The Comparative study of the principles and the exceptions between
Thailand Law and ICCPR

ราณี ธนอมปัญญารักษ์*
Ranee Thanompanyarak

Received: February 28, 2021 Revised: July 2, 2021 Accepted: August 18, 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย: ศึกษาเปรียบเทียบหลักการและข้อยกเว้นระหว่างกฎหมายไทยกับในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 หรือ ICCPR มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย และแนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาลับหลังจำเลยอันเป็นข้อยกเว้นของสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย ทั้งในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 หรือ ICCPR กฎหมายต่างประเทศ เช่น กฎหมายฝรั่งเศส และกฎหมายไทย รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาลับหลังจำเลย โดยใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผลจากการศึกษาพบว่าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยเป็นสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย แต่ปัจจุบันสิทธิดังกล่าวถูกฝ่าฝืนโดยรัฐ หลายประเทศกำหนดข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ ต่อมา ICCPR ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับข้อยกเว้นซึ่งจะนำมาใช้ในการพิจารณาให้การพิจารณาคดีสามารถกระทำลึกลับหลังจำเลยได้โดยชอบด้วยกฎหมาย สอดคล้องกับสิทธิของจำเลยที่ ICCPR ได้ให้การรับรองไว้ เป็นแนวทางให้ประเทศต่างๆ ได้นำไปปฏิบัติ แต่ปรากฏว่าการพิจารณาลับหลังจำเลยในกฎหมายไทยบางฉบับไม่ได้สอดคล้องกับแนวทางที่ ICCPR กำหนด จากผลกระทบดังกล่าว ควรมีการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรมทางอาญาในการให้การรับรองสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลย

คำสำคัญ: กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR), การพิจารณาต่อหน้าจำเลย, สิทธิของจำเลย

* อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Abstract

This article aims to study the concept on the right to be presented at one's trial, comparative the concept on trial in absentia; the exception on right to be present at one's trial in terms of International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) 1996 such as French laws and Thai laws, and the problems caused from right to be present at one's trial. The data were collected and analyzed by implementing content analysis through legal documents. The results revealed that in the criminal justice system the right to be present at one's trial is the basic right belonging to an accused by due process. However, in the recent, this right is violated by government, as many countries set up the exception and operate trial in absentia. Although ICCPR has provided the criterion to be processed in a fair trial in absentia in accordance with rights of an accused which was certified by ICCPR and provided to other countries to put into action. But a trial in absentia in some Thai law acts do not conform to the concept provided by ICCPR. From these effects, there should be the revision which is in accordance with the international standard in order to not affect the reliability towards criminal justice system for right acceptance of defendant's criminal trial.

Keywords: International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), Right of The Defendant to Be Presented at The Trial, Rights of The Defendant

บทนำ

การกระทำความผิดทางอาญากระทบกระเทือนต่อปัจเจกบุคคลและต่อความมั่นคงของรัฐ รัฐจึงต้องจัดหาแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่ปัจเจกชนและสังคม ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาของแต่ละรัฐอาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับระบบ แนวคิดกระบวนการพิจารณาตัดสินของแต่ละรัฐ ปัจจุบันระบบการพิจารณาตัดสินคดีที่สำคัญอันเป็นที่นิยมใช้ในประเทศต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคของโลก มีอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ กล่าวคือ ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) และระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ทั้งสองระบบมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อค้นหาความจริงในคดี

สำหรับแนวความคิดของระบบกล่าวหา นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยศาลจะวางตัวเป็นกลาง (Passive) และเปิดโอกาสให้คู่ความได้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่ เพื่อให้ความจริงปรากฏต่อศาล คู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน จำเลยอยู่ในฐานะของ “ประธาน” ในคดี เพื่อที่จะได้ต่อสู้คดีกัน อย่างเต็มที่ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2552, หน้า 121-122) ในขณะที่แนวความคิดของระบบไต่สวน นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะในการที่จะดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำความผิดจึงมีแนวโน้มใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาแบบ การควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) (ปกป้อง ศรีสนิท, 2552, หน้า 121-122) เป็นหลัก ซึ่งศาลในระบบไต่สวน จะมีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงในคดี (Active) คู่ความในคดีเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง

หากต้องเปรียบเทียบกันระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในประเด็นที่ว่า การพิจารณาคดีในระบบใด จะส่งผลกระทบต่อสิทธิของจำเลยในคดีอาญามากกว่ากัน คำตอบที่ได้คงเป็นระบบไต่สวน เนื่องจากระบบไต่สวน มีแนวคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะในการที่จะลงโทษผู้กระทำความผิด รัฐจึงมีอำนาจในการกำหนด กฎหมายรวมถึงมาตรการต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ให้มีความสะดวก รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อจัดการกับปัญหาอาชญากรรมได้อย่างเด็ดขาดและทันทั่วถึง กระบวนการพิจารณาคดีที่รัฐ มีอำนาจมากเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดความกังวลแก่ผู้เกี่ยวข้องในคดีอาญาว่ารัฐจะใช้อำนาจละเมิดสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในคดีอาญาหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจำเลย

ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งกำหนดขั้นตอนในการดำเนินคดี และกฎหมายเฉพาะหลายฉบับซึ่งกำหนดให้ใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดี ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 กฎหมายเหล่านี้เมื่อได้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการ ค้นหาความจริง ก็ทำให้ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐมีอำนาจในกระบวนการพิจารณาคดีค่อนข้างมาก รวมไปถึงกำหนดให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย (Trial in Absentia) ได้ในคดีอาญา อย่างไรก็ดี ยังมีข้อถกเถียงในสังคมอย่างกว้างขวางว่า การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญา ตามกฎหมายเหล่านี้สามารถกระทำได้หรือไม่เพียงใด ขัดต่อสิทธิของจำเลย ในคดีอาญาที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยหรือไม่ ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

“สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย (Right to Be Present at One’s Trial)” เป็นสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างหนึ่งที่มีการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ ซึ่งมีหลักการว่า ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดย่อมมี

สิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาค เช่น สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550, หน้า 42) จากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการยืนยันว่า การดำเนินคดีอาญามีหลักการที่สำคัญที่ถือเป็นหลักสากลคือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญาจะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย เป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาด้วยความเป็นธรรม เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสรับรู้ว่าตนถูกกล่าวหาว่าอย่างไร และจะแก้ตัวหรือต่อสู้คดีโดยยกพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนต่อศาลได้

อย่างไรก็ตามในหลายประเทศได้มีการบัญญัติกฎหมายอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ใช้ระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาแบบไต่สวน เช่น ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งอนุญาตให้การพิจารณาและสืบพยานกระทำลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่จำเลยหลบหนีไม่มาต่อสู้คดี โดยแนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับกันในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรป และไม่ขัดต่อหลักการของ ICCPR โดยการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สำคัญๆ เพื่อให้คดีขาดอายุความ บรรเทาความเสียหายและความทุกข์ทรมานของผู้เสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิดโดยไม่รู้ว่าจะจะเริ่มการพิจารณาได้เมื่อไร อันเป็นรูปแบบของศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาตามระบบไต่สวน (อุดม รัฐอมฤต, 2562, หน้า 224-228)

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยตามที่บัญญัติรับรองไว้ใน ICCPR ว่ามีแนวคิด หลักการ และข้อยกเว้นที่สำคัญอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งตรวจสอบว่าบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่ให้อำนาจแก่ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนั้นสอดคล้องกับสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยตามที่บัญญัติรับรองไว้ใน ICCPR หรือไม่ ทั้งนี้ ผู้เขียนจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายเฉพาะ 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560

หลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย เป็นสิทธิที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่าด้วยการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมในคดีอาญา (Fair Trial) ซึ่งเรียกร้องว่าบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีที่เหมือนกัน ทั้งโจทก์และจำเลย บุคคลย่อมมีความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี หากจำเลยไม่ปรากฏตัวในการสืบพยาน จำเลยก็อาจสูญเสียสิทธิในการถามค้านหรือโต้แย้งพยานหลักฐาน จำเลยก็ไม่อาจต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรม (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, หน้า 91) แนวคิดที่ว่าด้วยการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมมีที่มาจากสิทธิในความเสมอภาคจากการพิจารณาคดีในศาลและสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Right to Equality Before the Courts and Tribunals and Right to Fair Trial) อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญมากที่สุดของปัจเจกบุคคล โดยสิทธิดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในมาตรา 14 ของ ICCPR ข้อ 1 ได้กล่าวถึงความเสมอภาคของบุคคลทั้งจากการพิจารณาคดีในศาลและสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (International Covenant on Civil and Political Rights, Art. 14)

บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการพิจารณาคดีในชั้นศาล เป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่จะนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของปัจเจกบุคคลทุกคน โดยกระบวนการพิจารณาคดีจะต้องเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ รัฐจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของจำเลยกับสิทธิของโจทก์บนพื้นฐานของหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม ในเรื่องนี้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee: HRC) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจบังคับการให้เป็นไปตาม ICCPR เคยมีความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมไว้ว่า “การพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม คือการให้ความทุกฝ่ายได้รับสิทธิในกระบวนการพิจารณาคดีเช่นเดียวกัน เว้นแต่มีข้อยกเว้นที่กำหนดโดยกฎหมายซึ่งจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่อธิบายได้โดยชอบธรรมและมีพื้นฐานที่สมเหตุสมผล โดยต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายเปรียบในทางปฏิบัติหรือความไม่เป็นธรรมอย่างอื่นต่อจำเลย” (HRC, 2007, p.12) โดยรัฐจำต้องอำนวยความสะดวกให้กับจำเลย ด้วยการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย หรือ เสาะหามาตรการที่เอื้อประโยชน์ต่อการสู้คดีของจำเลยให้ได้มากที่สุด การกำหนดมาตรการต่างๆ ก็เพื่อให้เกิดการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมอย่างแท้จริง สำหรับมาตรการที่จะส่งเสริมความเท่าเทียมในการต่อสู้คดี ได้แก่ สิทธิที่จะมีทนายของจำเลย สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย สิทธิที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ เป็นต้น

หลักการและข้อยกเว้นของการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศ

สิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยเป็นสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามใน ICCPR สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยไม่ใช่สิทธิสมบูรณ์ สามารถกำหนดข้อยกเว้นที่การสืบพยานสามารถดำเนินต่อไปได้ทั้งๆ ที่จำเลยไม่มาศาล (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, หน้า 91) ใน ICCPR ได้รับรองสิทธิของบุคคลไว้หลายประการ ทั้งนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น สิทธิที่ไม่อาจถูกพักใช้ได้ (Non-Derogable Rights) หมายถึง สิทธิเด็ดขาดของมนุษย์ที่รัฐไม่สามารถขอลดการคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ได้ แม้จะเป็นภายใต้สภาวะฉุกเฉินของบ้านเมือง สิทธิเหล่านี้ได้แก่ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ (International Covenant on Civil and Political Rights, Art. 6) สิทธิที่จะไม่ถูกปฏิบัติอย่างทรมานหรือลงโทษโหดร้ายไร้มนุษยธรรม (International Covenant on Civil and Political Rights, Art. 7) เป็นต้น ส่วนสิทธิอีกประเภทหนึ่งได้แก่ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) โดยสิทธิมนุษยชนทั่วไปนั้น รัฐอาจพักหรือลดการคุ้มครองสิทธิเหล่านี้เป็นการชั่วคราวได้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน สถานการณ์ที่เป็นภัยต่อการอยู่รอดของรัฐ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, หน้า 24-26) ซึ่งสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญหลายสิทธิเป็นสิทธิมนุษยชนทั่วไป อย่างเช่น สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย อาจถูกลดการคุ้มครองได้

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR จึงมีพันธผูกพันให้ต้องปฏิบัติตามกติกาสากลนี้ ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศได้ให้การรับรองหลักการและข้อยกเว้นของสิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยไว้ในทำนองเดียวกัน ดังจะได้เสนอตามลำดับ ดังนี้

3.1 การรับรองในระดับสากล

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองอย่างชัดเจนใน ICCPR ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 14 ข้อ 3 ได้ให้การรับรองว่า “ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำโดยเสมอภาคดังต่อไปนี้...(d) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น...” (International Covenant on Civil and Political Rights, Art.14)

จากบทบัญญัติในมาตรา 14 ข้อ 3 (d) แสดงให้เห็นถึงการรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยอย่างชัดเจน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเคยมีความเห็นเกี่ยวกับการรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยไว้ว่า “เมื่อใดที่จะมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย จะต้องเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้น” และจะต้องเป็นข้อยกเว้นที่มีเหตุผลตั้งอยู่บนพื้นฐานเรื่อง “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” เท่านั้น (HRC, 2007, p.12) แต่เนื่องจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนไม่ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม” ไว้ กรณีนี้จึงเป็นเรื่องที่แต่ละรัฐจะต้องตีความกำหนดขอบเขตถ้อยคำดังกล่าวกันเอง

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ได้มีคำวินิจฉัยต่อข้อร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนภายในรัฐในคดีของ Dudko v. Australia โดยมีข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ร้องซึ่งเป็นจำเลยในคดีอ้างว่าเขาไม่ได้รับโอกาสที่จะได้เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีของเขาเองในศาลอุทธรณ์ และในการพิจารณาคดีที่เขาได้เข้าร่วมนั้น เขาไม่ได้รับความช่วยเหลือจากที่ปรึกษาทางกฎหมายในการต่อสู้คดีของเขา ในทางตรงกันข้าม อัยการกลับได้รับการอนุญาตให้เข้าร่วมการพิจารณาคดีในศาลอุทธรณ์ได้โดยตรง จึงถือว่าศาลได้เลือกปฏิบัติต่อจำเลยในการไม่อนุญาตให้จำเลยเข้าร่วมการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ คณะกรรมการฯ จึงได้ให้ข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า “หลักในเรื่องความยุติธรรมกับหลักความเสมอภาคเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แยกออกจากกันไม่ได้” เมื่อไม่มีความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมก็จะกล่าวว่าการพิจารณาคดีนั้นมีความยุติธรรมไม่ได้ คณะกรรมการฯ จึงขอให้ประเทศออสเตรเลียแสดงเหตุผลว่าเหตุใดกระบวนการพิจารณาคดีจึงไม่มีความเสมอภาค รวมถึงต้องแสดงเหตุแห่งการคัดค้านโต้แย้งสิทธินั้นด้วย เมื่อประเทศออสเตรเลียไม่สามารถแสดงเหตุผลที่สมควรว่าเหตุใดจึงต้องจำกัดสิทธิกับจำเลย คณะกรรมการฯ จึงมีข้อวินิจฉัยว่ารัฐที่ถูกร้องเรียนได้มีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อสิทธิที่ได้รับการรับรองของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามมาตรา 14 (1) แล้ว (Dudko v. Australia, 2007, pp. 2-3)

แต่ถ้าเมื่อใดเป็นกรณีที่จำเลยไม่เข้าร่วมการพิจารณาคดีเอง คณะกรรมการฯ เห็นว่าจะต้องปรากฏข้อเท็จจริงด้วยว่าจำเลยได้รับหมายเรียกแล้ว หมายเรียกจะต้องแสดงวันเวลาและสถานที่ไต่สวนหน้าในหมาย เพื่อแจ้งให้จำเลยมาให้การในศาลแล้ว ดังนั้น การละเมิดสิทธิการพิจารณาต่อหน้าจำเลยในกรณีนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเจ้าพนักงานศาลไม่ได้แจ้งให้จำเลยทราบถึงวัน เวลาและสถานที่ในการพิจารณาคดีไต่สวนหน้า

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายระหว่างประเทศระดับภูมิภาคฝั่งยุโรป เช่น อนุสัญญาแห่งยุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (European Convention on Human Rights หรือ ECHR) ได้ให้การรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 6(3) ของอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับที่บัญญัติไว้ใน ICCPR โดยศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเคยวางแนวการตีความบทบัญญัติมาตรา 6(3) ไว้ในคดี Krombach v. France ซึ่งมี การตัดสินว่า การที่ศาลประเทศฝรั่งเศสใช้วิธีพิจารณาพิพากษาคดีลับหลังจำเลยนั้น เป็นการขัดต่อหลักการพิจารณา

คดีที่เป็นธรรม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ จำเลยต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย แต่จำเลยในคดีอาญาจะไม่สูญเสียสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าไป เมื่อมีการอนุญาตให้ทนายความได้เข้ารับฟังการพิจารณาคดีแทนในกรณีที่ไม่ปรากฏตัวของจำเลยในการพิจารณาคดี (Krombach v. France, 2001, pp. 90-91)

ส่วนกรณีที่จำเลยประสงค์จะสละสิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาแบบต่อหน้า จะต้องปรากฏว่ามีการแสดงออกอย่างชัดแจ้งและปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย ซึ่งศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้ขยายความของคำว่า “การสละสิทธิโดยชัดแจ้ง” ว่าจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) จำเลยจะต้องได้รับการแจ้งให้มาศาลในวันฟ้องคดีแล้ว
- (2) จำเลยได้แสดงออกอย่างชัดแจ้งว่าต้องการสละสิทธิในการพิจารณาคดีต่อหน้า
- (3) จำเลยจะต้องได้รับสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ (Retrial) เมื่อจำเลยปรากฏตัว โดยหลักเกณฑ์

ที่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้กำหนดขึ้นมาเป็นแนวทางนี้ ก็ด้วยความหวังจะให้เป็นการระงับการฟ้องจำเลยจากการถูกล่วงละเมิดสิทธิโดยรัฐ ยกตัวอย่างเช่น ในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในประเทศยูเครน ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้สิทธิกับจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีใหม่ เมื่อมีกรณีที่ประเทศยูเครนต้องการให้ประเทศอื่นส่งผู้ร้ายข้ามแดน จึงถูกประเทศอื่นปฏิเสธไม่ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาให้ (Sejdovic v. Italy, 2006, pp. 1-24)

จากการให้ความเห็นของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ และคำวินิจฉัยของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยมีข้อยกเว้นได้เนื่องจากสิทธิดังกล่าวไม่ใช่สิทธิสมบูรณ์ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, หน้า 91) รัฐอาจตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิของจำเลยในกรณีดังกล่าวได้ เพียงแต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความมีเหตุและผล (Justified Reason) บนพื้นฐานของความยุติธรรม เป็นสำคัญ

3.2 ทางปฏิบัติของต่างประเทศ

หากพิจารณาถึงทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นในต่างประเทศจะพบว่า หลายประเทศมีการนำหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีแบบไต่สวน อย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศสในคดีอาญาที่มีโทษหนัก เมื่อจำเลยไม่มาศาล ศาลอาจเปิดให้มีการพิจารณาคดีได้ ภายใต้วิธีพิจารณาโดยไม่ต้องมีตัวจำเลยที่เรียกว่า Procédure De Contumace ซึ่งวิธีการดังกล่าวศาลจะเรียกให้จำเลยมาปรากฏตัวภายใน 10 วัน หากพ้นกำหนดเวลานี้แล้ว ศาลจะสั่งว่าจำเลยฝ่าฝืนกฎหมาย จำเลยจะถูกจำกัดสิทธิในทางแพ่งและถูกริบทรัพย์สิน หลังจากนั้นจะมีการประกาศทางหนังสือพิมพ์และปิดประกาศที่บ้านจำเลย และให้มีการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย ทั้งนี้เพื่อไม่ให้คดีขาดอายุความ แต่ด้วยวิธีการดังกล่าวศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้เคยวินิจฉัยว่าวิธีการดังกล่าวยังกำหนดหลักการที่ไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองสิทธิของจำเลย จากคดี Krombach v. France (Krombach v. France, 2001, pp.90-91) รัฐสภาฝรั่งเศสจึงตราบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาที่เรียกว่า Procédure De Défaut Criminel แทนวิธีพิจารณาแบบ Contumace (อุดม รัฐอมฤต, 2562, หน้า 226)

อย่างไรก็ตามมีบางประเทศที่ใช้ระบบไต่สวนก็มีได้มีหลักการพิจารณาลับหลังจำเลย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศเยอรมนีไม่ได้อนุญาตให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีที่ร้ายแรง (The German Code of Criminal Procedure section 230) แต่ในทางกลับกัน เมื่อพิจารณาถึงทางปฏิบัติของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งใช้

ระบบการดำเนินคดีแบบกล่าวหา กลับมีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสืบพยานลับหลังจำเลย ตามมาตรา 43 แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้อนุญาตให้มีการพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ภายใต้เงื่อนไขบางประการ (อุทัย อาทิวะ, 2556, หน้า 65)

ในประเทศที่มีการนำหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยมาใช้ มักเป็นกรณีที่รัฐต้องการดำเนินการกับคดีที่มีลักษณะพิเศษ คดีที่ยากแก่การนำตัวจำเลยเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดี ตัวอย่างเช่น การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศยูเครน ให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ เพื่อนำมาดำเนินคดีกับอดีตประธานาธิบดีวิกตอร์ ยากูโนวิช (Viktor Yanukovych) ในข้อหาทมิฬ ส่วนประเทศออสเตรีย การพิจารณาลับหลังจำเลยในคดีอาญาสามารถกระทำได้เมื่อคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี (The Austrian Code of Criminal Procedure Section 427) ซึ่งมีลักษณะของการกำหนดข้อยกเว้นที่ใกล้เคียงกับวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เพียงแต่กำหนดอัตราโทษที่ต่ำกว่ากฎหมายไทย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่าการพิจารณาลับหลังจำเลยจะเกิดขึ้นได้ก็แต่เพียงคดีเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

3.3 ข้อดีและข้อเสียของการพิจารณาลับหลังจำเลย

จากการศึกษาการกระหว่างประเทศฯ และแนวทางปฏิบัติในประเทศต่างๆ พบว่า มีข้อยกเว้นตามกฎหมายให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นหลัก ข้อดีของการพิจารณาลับหลังจำเลยจะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งอายุความ ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ล่าช้าจนเกินไป และเพื่อไม่ให้เกิดคดีอาญาร้ายแรงที่ไม่มีคำพิพากษาลงโทษ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการสร้างศรัทธาในสังคม (อุดม รัฐอมฤต, 2562, หน้า 223)

แต่การพิจารณาลับหลังจำเลยมีข้อเสียเช่นกัน ตามธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศ หรือ ICC ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาคดีอาชญากรรมร้ายแรงซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อประชาคมโลก เคยถกเถียงในเรื่องของความจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาลับหลังจำเลยต่อการพิจารณาคดีของ ICC ซึ่งได้บทสรุปว่าไม่ควรให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลย ยกเว้นกรณีที่ทำให้ขัดขวางการพิจารณาคดีของศาล โดยให้เหตุผลว่าการพิจารณาลับหลังจำเลยจะบั่นทอนความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ปัญหาอาชญากรรมจะยังคงอยู่ไม่ได้รับการแก้ไขโดยการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (Human Rights Watch, 2006)

การรับรองสิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยตามกฎหมายไทย

ปัจจุบันประเทศไทยมีแนวความคิดที่จะนำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีอาญามากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ และเพิ่มประสิทธิภาพให้กระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินการจนนำผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ มีการนำหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ได้เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของจำเลยโดยทั่วไปที่ได้รับการรับรองไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ปัจจุบันมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบัญญัติข้อยกเว้นในการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยในคดีอาญา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายเฉพาะเรื่อง

4.1 การรับรองสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาเป็นกฎหมายหลักในการกำหนดกฎเกณฑ์กระบวนการขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญา ได้ให้การรับรองสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นไปตามมาตรา 172 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลไทยสามารถพิจารณาลับหลังจำเลยในคดีอาญาได้ หากปรากฏว่าเข้าเงื่อนไขตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 172 ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรค 2 แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

- (1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและการสืบพยาน
- (2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่า การพิจารณาและการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้
- (3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณาและสืบพยานจำเลยคนหนึ่งๆ ลับหลังจำเลยคนอื่นก็ได้...”

ปัจจุบันประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 172 ทวิ, มาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, 2562) ซึ่งเป็นข้อยกเว้นการพิจารณาต่อหน้าจำเลย โดยการเพิ่ม (4) และ (5) ของวรรคหนึ่งของมาตรา 172 ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า

“(4) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายความและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(5) ในระหว่างการพิจารณาและสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล”

มาตรา 172 ทวิ/1 “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตาม ม. 172 วรรคสอง แล้วเมื่อศาลเห็นว่า จำเลยหลบหนีหรือไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยานโดยไม่มีเหตุอันสมควร ให้ศาลออกหมายจับจำเลย หากไม่ได้ตัว จำเลยมาภายในสามเดือนนับแต่วันออกหมายจับ เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า และจำเลยมีทนายความให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ และเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป...”

มาตรา 172 ทวิ/2 “ในคดีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรคสองแล้ว เมื่อมีกรณีที่ศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังไม่สามารถจับตัวมาไม่ได้ภายในสามเดือนนับแต่วันออกหมายจับ และไม่มีผู้แทนอื่นของนิติบุคคลมาดำเนินการแทนนิติบุคคลนั้นได้ เมื่อศาลเห็นเป็น

การสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ และเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป”

บทบัญญัติมาตรา 172 ทวิ/1 และมาตรา 172 ทวิ/2 จึงเป็นบทบัญญัติถึงเงื่อนไขในการพิจารณาลับหลังจำเลยกรณีที่มีสาเหตุมาจากตัวจำเลย คือ จำเลยหลบหนีปฏิเสธไม่เข้าร่วมการพิจารณาคดีของศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร และศาลได้ออกหมายจับตัวจำเลยแล้ว หากไม่ได้ตัวจำเลยมาภายใน 3 เดือนนับแต่วันออกหมายจับ กรณีก็จะเข้าเงื่อนไขที่จะมีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ (สุพิศ ประณีตพลกรัง, 2562, หน้า 39) โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แยกออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีของจำเลยซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาและกรณีที่จำเลยเป็นนิติบุคคล

4.2 การรับรองสิทธิตามกฎหมายเฉพาะเรื่อง

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติบางฉบับที่กำหนดให้มีการพิจารณาคดีด้วยระบบหรือวิธีการที่แตกต่างออกไปจากการพิจารณาคดีในศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การอำนวยความสะดวกในคดีต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สำหรับกฎหมายพิเศษหรือกฎหมายเฉพาะนี้ส่วนใหญ่จะกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวน เมื่อมีการกำหนดใช้ระบบไต่สวนแล้ว บทบาทหน้าที่ของศาลก็เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาลับหลังจำเลยได้ซึ่งปรากฏในพระราชบัญญัติของไทยที่สำคัญอย่างน้อย 3 ฉบับ ได้แก่

4.2.1 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พุทธศักราช 2559 (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์, 2559)

ปัจจุบันคดีค้ำมนุษย์นั้นเป็นปัญหาที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน สร้างความเสียหายต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งความเสียหายที่ว่านี้ยังคงแผ่ขยายออกไปเรื่อยๆ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและคดีความทั้งหลายได้รับการพิจารณาพิพากษาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรมนั้น จึงมีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ขึ้น โดยมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติให้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ ซึ่งระบบนี้จะมีลักษณะพิเศษที่เน้นหนักให้การค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของผู้ไต่สวนหรือศาล

นอกจากนี้ กฎหมายฉบับดังกล่าวได้รับรองหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยในคดีอาญาในมาตรา 33

มาตรา 33 “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้ เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว แต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป”

4.2.2 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พุทธศักราช 2559 (พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ, 2559)

การตรากฎหมายฉบับนี้มีเหตุผลสำคัญอันเนื่องมาจากรัฐเห็นว่าการทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคมและเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับวันจะมีความร้ายแรงมากขึ้นและเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือผลประโยชน์จำนวนมาก หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและประโยชน์ของประชาชน เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงมีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ขึ้น โดยมีการใช้ระบบไต่สวนเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. 2559 และมีหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยตามมาตรา 28

มาตรา 28 “การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังไม่จับตัวมาได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังไม่จับตัวมาได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล...”

4.2.3 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2560 (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, 2560)

การตรากฎหมายฉบับนี้มีเหตุผลสำคัญอันเนื่องมาจาก ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แม้จะมีกฎหมายบังคับใช้เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวงราชการได้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์ตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมาย เนื่องจากการดำเนินคดีแก่บุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในทางการเมือง

เป็นเรื่องที่ยากยิ่ง เพราะองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินคดีทั้งหลาย อาจเกิดความเกรงกลัวต่ออิทธิพลทางการเมืองได้ ทำให้ในปัจจุบันต้องมีกฎหมายที่จะใช้ดำเนินคดีกับนักการเมืองโดยเฉพาะด้วยกระบวนการ วิธีการโดยเฉพาะ โดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 กำหนดให้มีการใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดี พร้อมทั้งรับรองหลักการพิจารณาหลักหลังจำเลยในคดีอาญาไว้ ตามมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 28 “ในกรณีที่ศาลประทับรับฟ้องไว้ตามมาตรา 27 และศาลได้ส่งหมายเรียก และสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับจำเลยและให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลการติดตามจับกุมเป็นระยะตามที่ศาลกำหนด

ในกรณีที่ได้ออกหมายจับจำเลยและได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว แต่ไม่สามารถจับจำเลยได้ภายในสามเดือนนับแต่ออกหมายจับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย แต่ไม่ตัดสิทธิจำเลยที่จะตั้งทนายความมาดำเนินการแทนตนได้...”

มาตรา 29 “ในคดีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 28 และมีคำพิพากษาว่า จำเลยกระทำความผิด ถ้าภายหลังจำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จำเลยจะมาแสดงตนต่อศาลและยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้แต่ต้องยื่นเสียภายในหนึ่งปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และให้ศาลมีอำนาจสั่งรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด...”

มาตรา 31 “การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญ ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการไต่สวนพยานหลักฐานได้เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้...

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือไต่สวน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

(5) จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในนัดนั้นโดยไม่เลื่อนคดี...”

จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติเฉพาะเรื่องทั้งสามฉบับในข้างต้น ได้กำหนดให้ศาลไทยใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวน พร้อมทั้งให้การรับรองว่าการพิจารณาหลักหลังจำเลยในคดีอาญา

สามารถกระทำภายใต้กฎหมายเฉพาะทั้งสามฉบับนี้ ซึ่งการพิจารณาหลังจําเลยนั้นเป็นที่ถกเถียงในเชิงวิชาการว่าจะสามารถทำได้แค่ไหนเพียงไร เนื่องจากสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจําเลย เป็นสิทธิที่รัฐได้ให้การรับประกันไว้ เป็นสิทธิขั้นต่ำที่จําเลยนั้นพึงจะได้ แต่จากการศึกษาพบว่า การพิจารณาหลังจําเลยสามารถทำได้ทั้งในระดับสากลและในต่างประเทศ โดยในระดับสากล ได้แก่ ตามกติการะหว่างประเทศ ICCPR ได้วางแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้วิธีพิจารณาดังกล่าวไม่กระทบสิทธิของจําเลยจนมากเกินไป ในลำดับต่อไปผู้เขียนจะได้เปรียบเทียบแนวทางการพิจารณาหลังจําเลยตามกฎหมายไทยว่าได้ปฏิบัติตามมาตรฐานสากลที่กติการะหว่างประเทศ ICCPR ได้วางแนวทางไว้หรือไม่ เพื่อจะได้นำไปแก้ไขกฎหมายภายในประเทศเพื่อให้ได้มาตรฐานสากล ช่วยคุ้มครองสิทธิของจําเลยในกระบวนการยุติธรรมต่อไป

เปรียบเทียบหลักการและข้อยกเว้นระหว่างกฎหมายไทยกับ ICCPR

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายไทยทั้ง 4 ฉบับที่มีการบัญญัติกฎหมายให้มีวิธีพิจารณาหลังจําเลย พบว่ามีการกำหนดข้อยกเว้นทางกฎหมายให้มีการพิจารณาหลังจําเลยได้ในสถานการณ์ต่างๆ และการกำหนดมาตรการช่วยเหลือจําเลยแตกต่างกันไปในแต่ละฉบับ จะมีกฎหมายฉบับใดบ้างที่บัญญัติใช้ตามเกณฑ์ของ ICCPR ผู้เขียนจะทำการเปรียบเทียบในรูปแบบตารางดังต่อไปนี้

ตาราง 1 เปรียบเทียบหลักการและข้อยกเว้นในเรื่องการพิจารณาหลังจําเลยระหว่างกฎหมายไทยกับ ICCPR

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966 หรือ ICCPR	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดี คำนุชย์ พ.ศ. 2559	พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559	พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560
1. ข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาหลังจําเลย	มี	มี	มี	มี
2. ต้องมีการออกหมายเรียกอย่างชัดเจน	มี	ไม่มี	ไม่มี	มี
3. มีทนายความให้ความช่วยเหลือ	มี	มี	มี	มี
4. การพิจารณาคดีขึ้นใหม่	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	มี

(ที่มา: กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ. 1966, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี คำนุชย์ พ.ศ. 2559, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560)

จากตารางเปรียบเทียบจะพบว่าข้อยกเว้นพิจารณาหลังจำเลยของกฎหมายไทย หลายมาตรการเป็นไปตามมาตรฐานสากลของกฎหมายระหว่างประเทศ ICCPR ยกเว้นเฉพาะบางกรณีเท่านั้นที่ยังไม่เป็นไปตามแนวทางที่ ICCPR ได้วางไว้

ประเด็นที่ 1 ข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาหลังจำเลย ในเรื่องนี้หากพิจารณาแนวทางของ ICCPR จะพบว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การสหประชาชาติได้อธิบายถึงสิทธิดังกล่าวว่า “จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก...” ซึ่งหมายความว่า จำเลยหรือทนายของจำเลยนั้น มีสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยอย่างเต็มที่ เมื่อใดที่จะมีการพิจารณาคดีหลังจำเลยจะต้องเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้น ซึ่งข้อยกเว้นที่ปรากฏตามกฎหมายไทยนั้น ได้แก่ กรณีที่เป็นความผิดที่มีอัตราโทษน้อย กรณีที่จำเลยประพฤติตนวินัยในศาล ศาลอาจให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาคดีและพิจารณาคดีหลังจำเลยได้ หรือกรณีที่จำเลยหลบหนีการพิจารณาคดี อันเป็นหลักเกณฑ์การพิจารณาหลังจำเลย ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้โดยทั่วไป ที่ในหลายประเทศอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีหลังจำเลยได้ และไม่ขัดต่อหลักการของ ICCPR จะมีในประเด็นจำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้ เนื่องจากความเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจกล่าวได้ว่าที่พบได้ในกฎหมายไทยทั้ง 4 ฉบับบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ ไม่ปรากฏในแนวทางการตัดสินของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปว่าเป็นเหตุจำเป็นอย่างใดที่จะต้องมีการพิจารณาหลังจำเลย ซึ่งตามหลักการพิจารณาคดีอาญาศาลสามารถใช้วิธีอื่นๆ ในการพิจารณาคดีในกรณีดังกล่าว เพื่อไม่ให้กระทบสิทธิของจำเลยจนมากเกินไปได้อยู่แล้ว อย่างเช่น การเลื่อนคดี หรือ การเดินแผนสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ ข้อยกเว้นดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาต่อหน้าจำเลยตาม ICCPR

ประเด็นที่ 2 ต้องมีการออกหมายเรียกจำเลยอย่างชัดเจน ในการดำเนินคดีอาญาจะต้องมีการออกหมายเรียกเมื่อต้องการให้บุคคลใดมาสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือในการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นตอนโดยทั่วไปในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย ซึ่งมีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 52, มาตรา 53) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีคำมนุษย์ พ.ศ. 2559 และพ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ไม่ได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างชัดเจน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเมื่อข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาหลังจำเลยเป็นกระบวนการสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ จึงควรบัญญัติถึงแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องประกอบด้วยอย่างชัดเจน แต่ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการออกหมายเรียกจำเลยและแนวทางปฏิบัติเมื่อจำเลยไม่มาศาลไว้แล้วอย่างชัดเจน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 28) สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้เคยวางแนวไว้

ประเด็นที่ 3 มีทนายความให้ความช่วยเหลือ เมื่อจำเลยไม่ปรากฏตัวในห้องพิจารณาคดี ถ้าศาลจะให้การพิจารณาคดีหลังจำเลยได้ ก็จะต้องปรากฏว่าจำเลยมีทนายความช่วยจัดการคดีเข้ารับฟังการพิจารณาคดีแทน ในกรณีที่ปรากฏตัวของจำเลยในการพิจารณาคดี (Krombach v. France, 2001, p. 90 - 91) ซึ่งกฎหมายไทยทั้ง

4 ฉบับ ได้กำหนดเกี่ยวกับการมีทุนความของจำเลยแล้ว และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยสามารถทำได้โดยให้ทุนความของจำเลยรับฟังการพิจารณาคดีแทน เป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ

ประเด็นที่ 4 การพิจารณาคดีขึ้นใหม่ (Retrial) ตามแนวทางปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศจำเลยจะต้องได้รับสิทธิในการขอพิจารณาคดีใหม่ เมื่อจำเลยปรากฏตัว โดยหลักเกณฑ์ที่ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้กำหนดขึ้นมาเป็นแนวทางนี้ ก็ด้วยความหวังจะให้เป็นการคุ้มครองจำเลยจากการถูกละเมิดสิทธิโดยรัฐ แต่จากการศึกษาพบว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 และ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ไม่ได้บัญญัติถึงการพิจารณาคดีใหม่เมื่อจำเลยปรากฏตัว มีเพียงแต่ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ที่บัญญัติให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาใหม่ได้เมื่อจำเลยแสดงตน (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 29) แต่ทั้งนี้ก็ได้อนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่ได้ในทุกกรณี ตามมาตรา 29 นั้นบัญญัติแต่เพียงว่า “...ถ้าภายหลังจำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จำเลยจะมาแสดงตนต่อศาลและยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ต้องยื่นเสียภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และให้ศาลมีอำนาจสั่งรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด” แสดงให้เห็นว่าจำเลยที่ไม่ได้มาศาลหลังจากที่ได้รับหมายเรียกแล้ว เมื่อจำเลยปรากฏตัวต่อศาลในภายหลังจะขอรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่ได้นั้นจะต้องเป็นเฉพาะกรณีที่จำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงคำตัดสินได้เท่านั้น และการอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่เป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งศาลอาจอนุญาตหรือไม่อนุญาตก็ได้ การรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นไปอย่างจำกัด ไม่ได้เปิดโอกาสให้จำเลยได้พิจารณาคดีของตนเองใหม่เมื่อจำเลยปรากฏตัวที่ศาลอีกครั้ง โดยพิจารณาว่าเป็นสิทธิของจำเลย

หลักการขอให้พิจารณาคดีใหม่ หลังจากที่มีการพิจารณาลับหลังจำเลย ได้มีคำตัดสินในคดี Sejdic v. Italy (Sejdic v. Italy, 2006, p.1-24) ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปเห็นว่า เมื่อมีการสืบพยานลับหลังจำเลยไปแล้ว การที่จำเลยมาขอพิจารณาใหม่เป็นสิทธิของจำเลย และไม่ใช่ว่าที่นำสืบจำเลยที่จะต้องนำสืบว่าตนมีเหตุผลสมควรที่ไม่มาศาล จำเลยที่ถูกพิจารณาคดีลับหลังมีสิทธิขอพิจารณาใหม่เป็นหลัก โจทก์เป็นฝ่ายที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยตั้งใจหลบหนีและไม่ควรอนุญาตให้มีการพิจารณาคดีใหม่ (ปกป้อง ศรีสนิท, 2563, หน้า 93) เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่ตาม พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย จะพบว่ายังไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายระหว่างประเทศ กรณีการแก้ไขบทบัญญัติให้การรื้อฟื้นคดีอาญาใหม่เป็นสิทธิของจำเลย

ปัจจุบัน พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ได้นำมาใช้ในการตัดสินคดีทางการเมืองที่สำคัญอย่างคดีของอดีตนายกรัฐมนตรี นายทักษิณ ชินวัตร ในคดีที่อัยการสูงสุด เป็นโจทก์ฟ้อง พ.ต.ท.หรือ นายทักษิณ ชินวัตร เป็นจำเลย เรื่องความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม ระหว่างพิจารณา จำเลยหลบหนี ศาลสั่งจำหน่ายคดีชั่วคราว ต่อมามีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง

การเมือง พ.ศ. 2560 ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ศาลจึงยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป และอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลย ศาลได้พิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง และได้ออกหมายจับจำเลยในเวลาต่อมา (ข่าวสดออนไลน์, 2563) เป็นที่น่าพิจารณาว่าเมื่อจำเลยมาปรากฏตัวที่ศาลอีกครั้งจะสามารถรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ได้หรือไม่ภายใต้ พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 นี้

บทสรุป

การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญา เป็นแนวทางปฏิบัติที่ขัดต่อสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยที่ได้รับการรับรองไว้ใน ICCPR จากการศึกษาพบว่าสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลยไม่ใช่สิทธิเด็ดขาด รัฐสามารถกำหนดข้อยกเว้นได้ ข้อยกเว้นจะต้องมีอยู่อย่างจำกัด ภายใต้สถานการณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าการพิจารณาลับหลังจำเลยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกโดยชัดแจ้งแล้วจำเลยไม่มาศาล ส่วนศาลสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรปได้กำหนดว่าจำเลยจะต้องได้รับสิทธิในการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาใหม่เมื่อจำเลยกลับมาปรากฏตัวในศาล แต่จากการศึกษาการพิจารณาคดีลับหลังที่เกิดขึ้นในกฎหมายไทยหลายฉบับพบว่า ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของ ICCPR เนื่องจากยังไม่ปรากฏหลักประกันสิทธิของจำเลย ในกรณีที่ศาลได้พิจารณาลับหลังและมีคำพิพากษาแล้ว เมื่อจำเลยมาศาลจะมาขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ซึ่งการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะให้ความเป็นธรรมแก่จำเลยตามสิทธิที่จำเลยจะได้ต่อสู้คดีของตนเองและเป็นไปตามหลักฟังความทั้งสองฝ่าย และการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาใหม่ก็มีได้ระบุดหลักการที่เหมาะสมเพื่อที่จะให้จำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่เหมือนในต่างประเทศ หลักการพิจารณาลับหลังจำเลยในกฎหมายไทยจึงไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติตาม พ.ร.บ.วิธีพิจารณาดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 และพ.ร.บ.วิธีพิจารณาดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะให้มีหลักเกณฑ์ในเรื่องการพิจารณาลับหลังจำเลยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลทั้งในส่วนของการออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาล ควรบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งในพระราชบัญญัติและในส่วนของการพิจารณาคดีใหม่หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาใหม่จะต้องมีในพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับ

ในส่วนของการพิจารณาคดีใหม่หรือการรื้อฟื้นคดีอาญาควรทำให้เป็นเรื่องของสิทธิของจำเลยไม่ใช่เรื่องของดุลพินิจของศาล หรือข้อจำกัดสิทธิ การพิจารณาคดีที่ถูกต้องและเป็นธรรมย่อมเกิดขึ้นได้เมื่อมีการรับฟังความทั้งสองฝ่าย เมื่อมีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย การปฏิบัติตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความบริสุทธิ์ ยุติธรรมและสามารถป้องกันและปราบปรามปัญหาอาชญากรรมได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวสดออนไลน์. (2563). **ด่วน! สั่งจำคุก “ทักษิณ” คดีชินคอร์ป อีก 5 ปี รวมโทษคดีเก่า 10 ปี.**
สืบค้น กรกฎาคม 18, 2564, จาก https://www.khaosod.co.th/politics/news_4611730.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2550). **หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านมนุษยชน.** กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). **หนังสือครบรอบ 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร ยืนหยัดบนหลักนิติธรรม.**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- _____. (2563). **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2562
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559
- พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2562). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แก้ไขใหม่.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- อุทัย อาทิวา. (2556). **คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 ระบบไต่สวน & ระบบกล่าวหา**
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อุดม รัฐอมฤต. (2562). **วิธีพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยในคดีอาญา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 48(2), 220-247.**
- Dudko v. Australia, Comm. 1347/2005, U.N. Doc. A/62/40, Vol. II, at 266 (HRC 2007).
- HRC. **“General comment no. 32, Article 14, Right to equality before courts and tribunals and to fair trial”,** August 23, 2007, CCPR/C/GC/32.
- Human Rights Watch, (2006). **Extraordinary Chambers of the Courts of Cambodia Letter to the Secretariat of the Rules and Procedure Committee.** Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2006/11/17/extraordinary-chambers-courts-cambodia>.
- International Covenant on Civil and Political Rights 1966.
- Krombach v France App no 29731/96 (ECHR, 13 Feb 2001).
- Sejdovic v. Italy App no 56581/00 (ECHR, 1 Mar 2006).
- The Austrian Code of Criminal Procedure 1975.
- The German Code of Criminal Procedure 1877.

